

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: РОЗВИТОК ЗАСОБІВ І СПОСОБІВ КОМУНІКАЦІЙНОЇ Й ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Розглядаються сучасний стан і перспективи розвитку інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, електронний освітній ресурс, комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни.

Рассматриваются современное состояние и перспективы развития информационно-образовательной среды высшего учебного заведения.

Ключевые слова: информационно-образовательная среда, электронный образовательный ресурс, комплекс учебно-методического обеспечения дисциплины.

The current state and prospects of development of information-educational environment of higher education are under consideration.

Key words: informational and educational environment, electronic educational resources, educational-methodical complex of discipline.

В останні роки електронні форми навчання стрімко набули поширення в освітньому середовищі всіх рівнів навчання. Технології мережевих комунікацій і хмарних обчислень надто вплинули на поширення сервісів і зміни методології проведення навчального процесу. Інформаційне наповнення й можливості сервісів визначають якість віртуального середовища вищого навчального закладу. Впровадження віртуального середовища навчального закладу здійснюється з метою [1]:

- створення єдиного інформаційно-освітнього середовища (ІОС) вищого навчального закладу;
- управління знаннями, забезпечення спадкоємності досвіду всередині вищого навчального закладу;
- формування єдиних підходів до навчання;
- розвитку сучасної корпоративної культури вищого навчального закладу.

Мета статті — розробка пропозицій щодо розвитку інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу з урахуванням удосконалювання засобів комунікації.

Сучасні освітні процеси не можуть відбуватися без долучення до навчання широкого спектра інформаційних ресурсів, розвитку вмінь обробки й подання різної інформації в електронній формі. Створення й використання в навчальному процесі електронних ресурсів потребують наявності можливостей забезпечення адміністративної й інформаційної підтримки навчального процесу. Іншими словами, широке використання електронних ресурсів тягне за собою необхідність збору, обробки й надання різним категоріям користувачів

різноманітної інформації, що формується спеціальними функціональними системами. Серед основних функціональних систем вищого навчального закладу можна назвати такі:

- електронна бібліотека (зберігання, каталогізація й забезпечення доступу до різних ресурсів в електронній формі);
- адміністративна (регламентна) підсистема (авторизація користувачів і поділ їх по категоріях, протоколювання дій, реалізація набору функцій з організації й документування результатів навчального процесу, контроль працездатності всіх програмних компонентів і забезпечення надійності їхньої роботи);
- кадрова підсистема (база даних персонального обліку користувачів усіх категорій);
- інформаційна підсистема (програмне забезпечення, навчально-методичні матеріали, сайти викладачів, інформування користувачів про події, що відбуваються в навчальному закладі);
- апаратна підсистема (сервери, комп'ютери, мобільні мережеві пристрої, локальна мережа, телекомунікаційне й проекційне обладнання) [2].

Вищеперелічені тільки основні системи, кожна з яких може деталізуватися на дрібніші підсистеми. У сукупності всі функціональні системи об'єднуються в інформаційно-освітнє середовище навчального закладу. Нині відбувається процес інтеграції ІОС навчальних закладів у регіональні або спеціалізовані. У перспективі можна говорити про ІОС державного або міждержавного масштабів.

З одного боку, сучасні вищі навчальні заклади стають складовою єдиної комунікаційної системи суспільства, що ефективно адаптується до змін світового соціокомунікаційного середовища. І без веб-сайта процес входження вітчизняних вищих навчальних закладів до світового інформаційного простору унеможливлений. Суспільство за допомогою процесів комунікації створює навколишнє середовище — інформаційно-комунікаційний простір, встановлюючи межу між комунікаціями, з одного боку, та інформацією — з іншого. Просторовість понять інформації та комунікації зумовлює глобальну сутність інформації. У просторі взаємодії цих понять і явищ виникають відносини обміну інформацією та комунікації різних рівнів, які зумовлені типами суб'єктів, що взаємодіють між собою. З іншого боку, сучасний вищий навчальний заклад характеризується зростанням значущості власного інформаційного середовища, що являє собою сукупність інформації, навчальної документації, інтелектуальних ресурсів, інформаційних технологій, комунікаційної інфраструктури, яка містить комунікації різних категорій суб'єктів [4]. На сучасному рівні розвитку ІОС варто розглядати в рамках вирішення завдань удосконалення теорії та практики навчання стосовно соціально-економічних умов, що різко змінюються. ІОС має реалізувати модель педагогічного процесу, у якій повною мірою використовуються можливості

інноваційних технологій, що дозволяють ефективно організувати індивідуальну й колективну роботу викладачів і студентів, а також інтегрувати різні форми й стратегії здобуття знань з навчальної дисципліни, які спрямовані на розвиток цілеспрямованої й самостійної пізнавальної діяльності студентів [3].

Існуючий рівень розвитку ІОС Харківської державної академії культури внеможливорює впровадження нових технологій у дистанційній освіті в повному масштабі. Однак це зовсім не значить, що академія не повинна розвиватися й надавати своїм студентам актуальні й нові знання й навички. Нові технології в освіті повинні використовуватися й розвиватися. Для вирішення означеної проблеми західні університети пропонують «змішану» форму навчання, суть якої полягає в тому, що сервіси Інтернет і електронні освітні технології використовуються як підтримка традиційної очної освіти. Студенти мають доступ до ІОС академії, у якій перебуває весь навчальний матеріал, вбудованої системи тестування, є доступ до різних електронних бібліотек, джерел і ресурсів. У змішаній формі навчання деякі контрольні заходи можуть проводитися в режимі реального часу. Нині така форма освіти використовується в багатьох європейських університетах [2].

Сучасна інформаційна інфраструктура вищого навчального закладу підсилюється й удосконалюється завдяки веб-сайтам, які виконують численні освітні, інформаційні, комунікаційні функції в соціумі. Інтернет-комунікації надають доступ широкому колу користувачів мережі до електронних освітніх ресурсів та послуг, серед яких — електронна навчальна документація [4].

Електронні освітні ресурси (ЕОР) — це сукупність програмних засобів, інформаційних, технічних, нормативних і методичних матеріалів, повнотекстова електронна навчальна документація, включаючи аудіо й відеоматеріали, ілюстративні матеріали й каталоги електронних бібліотек, які розміщені на комп'ютерних носіях і в мережі Інтернет.

Навчальні документи — це важливі засоби комунікації у вищому навчальному закладі, оскільки в разі детальнішого вивчення можна виявити такі комунікаційні властивості:

- забезпечення процесу передачі навчальної інформації та обмін нею;
- наявність матеріального носія (документованого), за допомогою якого відбувається процес передачі навчальної інформації в часі й просторі;
- здатність бути каналом передавання навчальної інформації;
- забезпечення передачі та масового обміну навчальною інформацією з метою впливу як на окремого студента, так і на групу (або групи);
- здатність бути засобом і результатом навчальної діяльності;

- сприяння формуванню нового знання й, у свою чергу, нового навчального документа;
- забезпечення соціальної взаємодії;
- орієнтування інформації, що міститься в навчальному документі, системи знань, викладених у ньому, на змістовне сприйняття;
- спрямування на досягнення соціальної спільності за умови збереження індивідуальності кожного її елемента [4].

У рамках ІОС робота з ЕОР тісно інтегрована з іншими видами ресурсів середовища. Доступ до ЕОР визначається освітньою програмою студента, його академічними результатами, календарними планами та ін. Робота викладача з навчальними ресурсами середовища починається з аналізу результатів роботи з вивчення відповідних тематичних блоків. Із цією метою викладач повинен звертатися до ресурсів адміністративної (регламентної) і кадрової підсистем середовища, які містять відомості про студентів, а також до ресурсів підсистеми контролю знань, що забезпечує контроль за якістю вивчення навчального матеріалу [6]. ІОС забезпечує індивідуальний підхід, відповідно до якого викладач може розробити для кожного студента окремі завдання щодо підготовки до роботи з ЕОР, які забезпечують педагогічний контроль і виміри. На цьому ж етапі викладач визначає час, що відводиться на виконання завдань, і початок їхньої роботи з підсистемою контролю знань [7].

Найважливішим структурним компонентом інформаційно-освітнього середовища навчального закладу є електронний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, який може містити такі елементи:

- електронні підручники, що містять теоретичний матеріал, глосарій, а також теми семінарських і практичних робіт;
- плани лекційних і практичних занять;
- віртуальні лабораторні комплекси;
- конспекти-презентації лекцій;
- завдання до практичних робіт;
- навчальні завдання для самостійної роботи й вимоги до них;
- питання й завдання до підсумкової атестації;
- описи інформаційних засобів і технологій, необхідних для виконання навчальних завдань;
- методичні вказівки до використання цього комплексу;
- електронні банки тестів;
- посилання на додаткові інформаційні ресурси по дисципліні в мережі Інтернет;
- додаткові навчальні матеріали (підручники, посібники, журнали й ін.).

Електронний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни надається студентам на зовнішньому носіїві й вільно

поширюється по локальній мережі академії й глобальній мережі Інтернет. З прикладами практичної реалізації електронних комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін можна ознайомитися на адресах <http://did.inf.ua/>, <http://inf-di.narod.ru/> [5].

Етап, коли освітні ресурси використовуються автономно, поступово відходить у минуле. Сьогодні вони стають носіями знань і інформації в рамках інформаційно-освітнього середовища навчального закладу, регіону, асоціації навчальних закладів або більш глобальних освітніх об'єднань. Саме глобалізація освітньої сфери, одним з відображень якої став Болонський процес, є рушійною силою робіт зі стандартизації форматів освітніх ресурсів, механізмів їхньої класифікації й використання в навчальному процесі.

Розвиток засобів і способів комунікаційної й інформаційної взаємодії учасників навчального процесу постійно прискорюється завдяки вдосконалюванню цифрових технологій. Найближчим часом учасникам навчального процесу потрібно буде враховувати та використовувати:

- розширення можливостей у комунікаціях викладачів і студентів;
- забезпечення мобільності всіх наявних апаратних засобів;
- активізацію процесів оцифрування навчального контенту;
- нові сучасні інструменти керування великими обсягами інформації;
- навички обробки неструктурованої й непередбаченої інформації;
- планування розвитку з урахуванням хмарних технологій;
- активне підвищення кваліфікації викладачів і студентів у сфері інформаційних технологій.

У свою чергу, організаційно-педагогічні проблеми діяльності викладачів, що виникають в інформаційно-освітньому середовищі, ще практично не вивчені. Нині очевидним є той факт, що головною має залишатися така функція викладача — керування процесами навчання, виховання, розвитку. Однак, яким чином реалізувати ці функції в умовах скорочення обсягу контактів викладача зі студентами і яким додатковим вимогам повинні відповідати освітні ресурси залежно від їхнього типу — це запитання, на які викладачам доводиться відповідати самостійно, зважаючи на власний досвід. Саме тому, під час навчального процесу в інформаційно-освітньому середовищі викладач має істотно більше фізичне й психологічне навантаження, ніж викладач у традиційній системі. Стан справ ускладнюється ще й тим, що викладач часто виявляється в певному нормативно-правовому вакуумі, оскільки не вирішені ще питання нормування праці викладача в освітньому середовищі, оплати його праці, розробка й формування бази електронних освітніх ресурсів

навчального закладу, порядок обліку працевитрат на цю роботу й багато чого іншого.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що головним джерелом знань в ІОС є комплекси навчально-методичного забезпечення дисциплін. Однак ефективне їхнє використання й індивідуальний підхід до студентів забезпечуються всією сукупністю функціональних підсистем ІОС. Використання комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін поза ІОС можливе, але при такому підході істотно знижується ефективність навчального процесу, а робота викладачів і адміністрації навчального закладу ускладнюється.

Таким чином, подальший розвиток інформаційно-освітнього середовища академії можливий завдяки вирішенню таких завдань:

- подальше впровадження системи електронного навчання, як компонента інформаційної системи вищого навчального закладу;
- використання змішаної форми навчання, поширення використання сервісів Інтернет і електронних освітніх технологій для підтримки традиційної очної освіти;
- інформаційне наповнення ІОС академії освітнім контентом;
- підключення системи автоматизації бібліотеки й наповнення її навчальними матеріалами, книгами, періодичними виданнями в електронній формі;
- розробка методики організації робіт з навчально-методичного забезпечення процесу дистанційного навчання;
- визначення основних напрямів підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації викладачів.

Список літератури

1. Социальные коммуникации в Интернет-среде // Социальная коммуникация в современном мире : коллект. моногр. / Н. Н. Азаров [и др.] ; под ред. А. А. Деркача, Е. Б. Перельгиной. — М. : Альтекс, 2004. — С. 351–363.
2. Михайлов В. А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества / В. А. Михайлов, С. В. Михайлов // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. трудов. — СПб. : СПбГПУ, 2004. — С. 34–52.
3. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. — М. : Рефлбук ; К. : Ваклер, 2001. — 656 с.
4. Шелестова А. М. Характеристика сучасного інтегрованого інформаційно-комунікаційного простору вищого навчального закладу / А. М. Шелестова // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2013. Вип. 39. — С. 235–241.
5. Тітов С. В. Інформаційна підтримка навчальної дисципліни за допомогою веб-ресурсу / С. В. Тітов, О. В. Тітова // Проблеми теорії й практики дистанційної та електронної освіти (ПДЭО-2013) : матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф., м. Ялта (27-31 травня 2013 р.), Ялта : РВУЗ КГУ, 2013. — С. 60–62.

6. Силуянов А. В. Реализация эффективных инновационных технологий представления контента в учебном процессе [Электронный ресурс] / А. В. Силуянов // 19 межд. конф. "Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса", Судак, "Крым 2012". — Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2012/disk/134.pdf>. — Заглавие с экрана.
7. Тітов С. В. Автоматизація контролю знань студентів з використанням програмного комплексу "КТС NET 3" / С. В. Тітов, О. В. Тітова // Експертні оцінки елементів навчального процесу : прогр. і матеріали XIII міжвуз. наук.-пр. конф. (3 листопада 2012 р.). — Х. : ХГУ «НУА», 2012. — С. 39–41.

Надійшла до редколегії 20.02.2014 р.

УДК 021

А. Л. КУХАРЕНКО

БІБЛІОТЕКА ВНЗ ЯК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ І САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Розкрито сутність процесу створення бібліотечного середовища, здатного надавати кваліфіковані послуги інформаційно-комунікаційного сервісу із задоволення потреб, визначено бібліотеку як соціально-комунікаційний центр формування інформаційної культури й реалізації творчого потенціалу особистості освітньо-комунікаційного простору ВНЗ.

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, інформаційно-комунікаційний сервіс потреб, інформаційна культура, творчий потенціал особистості.

Раскрыто процесс формирования библиотечной среды, способной оказывать квалифицированные услуги информационно-коммуникационного сервиса по удовлетворению потребностей, определена библиотека как социально-коммуникационный центр формирования информационной культуры и реализации творческого потенциала личности образовательно-коммуникационного пространства ВУЗа.

Ключевые слова: библиотека ВУЗа, информационно-коммуникационный сервис потребностей, информационная культура, творческий потенциал личности.

The creation of the library environment, capable of providing professional services to meet the information and communication needs of the service, is discovered library of social and communication center of information culture and realize the creative potential of the individual educational institution and communication space is defigned.

Key words: university library, information and communication service needs, information culture, creativity of the individual.

На початку третього тисячоліття інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) посідають чільне місце в усіх сферах життєдіяльності людини. Набуття суспільством інтелектуального потенціалу,